

PHİLLİPS EĞRİSİ: YARIM YÜZYILDIR BİTMİYEN TARTIŞMA

Tahir BÜYÜKAKIN*

Özet

Bu çalışmanın temel amacı, iktisatçıların makroekonomik politikanın yönetimi üzerindeki düşünüş biçimlerinin son elli yıllık dönemdeki evrimini incelemektir. Söz konusu amaç doğrultusunda Phillips Eğrisi analizinin yarım yüzyıllık serencamı mercek altına alınacaktır. Phillips Eğrisi analizinin odak noktası olarak seçilmesinin iki gerekçesi vardır. Bu seçimin birinci nedeni, makro iktisadi politikanın yönetimine ilişkin tartışma başlıklarının sadece az bir kısmında Phillips Eğrisi analizinin bir sürümüne değinmeden çalışma yapılabileceği gerçeğidir. İkinci neden ise, siyasal partilerin Phillips Eğrisi'ni uzunca bir süre ekonomik programlarını meşrulaştırma aracı olarak kullanmalarıdır. Dolayısıyla, tartışmanın Phillips Eğrisi analizi etrafında yapılması yoluyla hem iktisatçıların makro iktisadi politikanın yönetimi konusundaki görüşlerinin evrimi incelenebilecek hem de güncel iktisat politikası tartışmaları sağlıklı bir teorik çerçeveye oturtulabilecektir. Böylece, özellikle son dönemde hükümetle merkez bankası arasında yaşanan enflasyon hedefi, seçim ekonomisi ve faizleri düşürme tartışmaları daha tutatlı bir çerçevede sürdürülebilecektir. Diğer taraftan, bize göre, bu tür bir inceleme Türkçe iktisat yazınındaki konuya ilişkin boşluğun doldurulması açısından da yararlı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Phillips Eğrisi, Enflasyon, İşsizlik, Doğal Oran Hipotezi, Histerezis

Phillips Curve: The Controversy that Never Ended from Half a Century

Abstract

The main objective of this study is to survey the evolution of way of thinking of economist on the management of macroeconomic policy in last fifty years. In this framework, it has been focused on the half-century long evolution of the Phillips Curve analysis. There are two reasons of choosing the Phillips Curve analysis as a focus of attention. The first reason of this choice is the fact that there can hardly be a study without reference to some version of Phillips Curve but only in a few discussion topics on the management of macroeconomic policy. The second reason is the long time exploitation of Phillips Curve by political parties as a justification device of their economic programs. Thus, by discussing the topic in the Phillips Curve framework both the evolution of the opinions of economist on management of macroeconomic policy can be surveyed and current controversies on economic policy can be put in a sound framework. In this manner, recent controversies especially between incumbent party and central bank on inflation target, election cycles and interest cut are can be better

*Yrd.Doç.Dr. Tahir Büyükakın Kocaeli Üniversitesi İktisat Bölümü Öğretim Üyesidir

sustained in such a consistent framework. On the other hand, in my opinion, this kind of survey will also be useful for filling the gap in the Turkish economic literature on this topic.

Key Words: Phillips Curve, Inflation, Unemployment, Natural Rate Hypothesis, Hysteresis

I. Giriş

Araştırmalarını iktisat politikası alanında sürdüren iktisatçıların son elli yıllık zaman diliminde en çok hangi konu üzerinde çalışma yaptığıyla ilgili bir sıralama yapılmış olsaydı, Phillips Eğrisi konusunu ilk sıralarda görmek herhalde hiç de şaşırtıcı olmazdı. Kuşkusuz, bu noktada akıllara hemen üzerinde bu kadar çok çalışılan bir konu hakkında bir çalışma daha yapmanın yararlı olup olmayacağı sorusu gelecektir. Bu çalışmanın yarar sağlayacağını düşündüğümüz noktalar ve dolayısıyla amaçlarını iki başlık altında açıklayabiliriz.

Öncelikle, bu tür bir çalışma makroekonomik politikalar konusunda siyasal otoriteler, ekonomi bürokrasisi ve sivil toplum kuruluşları arasında yaşanan tartışmaların daha sağlıklı sürdürülmesine katkı sağlayabilecektir. Phillips Eğrisi analizine dayanılarak geliştirilen iktisat politikası önerilerinin siyasal partiler için uzunca bir dönem ekonomi programlarını meşrulaştırma aracı olarak kullanıldığı ve Türkiye’de son dönemde yaşanan seçim ekonomisi tartışmaları dikkate alındığında bu konunun önemi daha net ortaya çıkacaktır. Bu noktada çalışmanın öncelikli amacı ise, yarım yüzyıllık Phillips Eğrisi tartışmaları ekseninde, makro iktisadi politikanın yönetimi konusunda gelinen son noktayı daha açık hale getirerek, güncel iktisat politikası tartışmalarının sağlıklı bir teorik çerçeveye oturtulmasına katkı sağlamaktır.

İkincil olarak böyle bir çalışma, ders kitaplarında yer alması mümkün olmayan ileri düzey bilgilerin elde edilebileceği ayrıntılı bir kaynak ihtiyacını karşılayabilecektir. Nitekim, yapmış olduğumuz incelemelerde Phillips Eğrisi analizi etrafında elli yıldır devam eden tartışmalarda ileri sürülen temel argümanları bir bütün olarak ele alma amacıyla hazırlanan Türkçe bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çerçevede çalışmanın ikincil amacı, Türkçe iktisat yazınındaki ileri düzey ve bütüncül kaynak eksikliğini azaltmaya yöneliktir.

Bu amaçlar çerçevesinde, öncelikle Phillips Eğrisi öncesindeki çalışmalara değinilecek, ardından Phillips’in çalışmasına ve bu çalışmaya ilk dönemde yapılan katkılara yer verilecektir. Bu sürecin incelenmesi Phillips’in analizinin neden meşhur olduğu konusunda ara bir tartışma ile tamamlanacaktır. İkinci olarak, Phillips Eğrisi analizinin gözden düşmesine yol açan ampirik bulgular ve pratik gelişmelere yer verilecek ve söz konusu dönemde analize yapılan katkılar açıklanacaktır. Daha sonra, Phillips Eğrisi analizinin belirli durumlarda geçerliliğini sürdürebileceğine ilişkin katkılara yer verilecektir. Sonuç bölümünde ise yarım yüzyıllık tartışmadan çıkarılabilecek derslere yer verilecektir.

II. A.W.Phillips’ten Önceki Çalışmalar

İktisatçıların fiyat değişimleri ile işsizlik ve üretim düzeyi arasındaki ilişkileri oldukça uzun zamandır tartışmaktadırlar. Nitekim, Humphrey (1986: 6-8), David Hume (1752), Henry Thornton (1802) ve 1820’lerdeki T.Attwood-J.S.Mill tartışmasına yaptığı atıflarla bu durumu açık bir şekilde göstermektedir. Ancak, sözü edilen iktisatçıların konuya ilişkin tespitleri sadece teorik açıklamalardan ibarettir.

Konuya ilişkin istatistiksel ve ekonometrik çalışmalar ve bu çalışmalardaki temel noktalar şöyle özetlenebilir (Humphrey, 1986: 9-11):

A. İlk istatistiksel çalışma: Fiyat değişimleri ile işsizlik ilişkisi konusundaki ilk istatistiksel kanıt 1926 yılında yayınlanan “A Statistical Relationship Between Unemployment and Price Changes” isimli makale ile Irving Fisher tarafından ortaya konmuştur. Fisher, 1915-1925 dönemine ilişkin aylık verileri kullanarak ABD için yapmış olduğu incelemede, fiyat değişmelerinden istihdama doğru güçlü bir nedensellik ilişkisi bulunduğunu tespit etmiştir. Söz konusu nedensellik ilişkisinin gerekçesi ise, maliyetlerin fiyatlardaki değişmelere gecikmeli uyum sağlamasıdır. Çünkü, maliyetler fiyat değişmelerinin gerisinde kalırsa, karlar yükselecek, reel ekonomik aktivite genişleyecek ve işsizlik düşecektir.

B. İlk ekonometrik çalışma: I. Fisher’in çalışmasında yer almayan formel ekonometrik denklemleri de kullanarak konuyu ele alan ilk iktisatçı ise Jan Tinbergen’dir. Yazar, “An Economic Policy for 1936” isimli makalesinde, 1923-33 dönemine ilişkin Hollanda’ya ait verileri kullanarak şu sonuca ulaşmıştır: $\Delta W = 0.16E + 0.27\Delta P_{-1}$. Denklemden yer alan ΔW , parasal ücretlerdeki değişmeyi; E, normal düzeyine göre istihdamı; gecikmeli fiyat-değişim değişkeni ΔP_{-1} ise, ücretlerin hayat pahalılığına uyum faktörünü göstermektedir. Görüldüğü üzere, nedensellik ilişkisi, işsizlikten ücret enflasyonuna doğrudur. Söz konusu nedensellik ilişkisinin emek piyasasındaki talep baskısına dayalı olarak izah edilmesi açısından da Tinbergen’in çalışması bir ilktir. Dahası, fonksiyonda yer alan gecikmeli fiyat-değişim değişkeni ile daha sonraki literatürde tartışılan Phillips Eğrisi’ndeki kaymaları açıklamak da mümkündür. Ayrıca Tinbergen, 1951 yılında yayınlanan “Business Cycles in the United Kingdom 1870-1914” isimli çalışmasında da konuya tekrar değinmektedir.

Lawrence Klein ve Arthur Goldberger ise 1955 yılında yaptıkları “An Econometric Model of the United States, 1929-1952” isimli çalışmalarında şu sonuca ulaşmıştır: $\Delta W = 4.11 - 0.74U + 0.52\Delta P_{-1} + 0.54t$. Denklemden yer alan U, toplam işsizliği, t ise zaman trendini göstermektedir. Diğerleri Tinbergen denklemindeki ile aynıdır. Bu haliyle Klein ve Goldberger’in çalışması bir kaç küçük ayrıntı (ücret enflasyonu değişkeninin birinci fark olarak, işsizliğin de doğrusal olarak alınması) dışında, Phillips Eğrisi’nin teorik temellerini sağlayan R.G.Lipsey’in çalışmasıyla tamamen aynıdır. Yazarlar tahmin ettikleri denklemin ardında yatan mantığın arz ve talep kanunu olduğunu da açıkça ifade etmektedirler.

C. İlk çizim: Yukarıda değinilen çalışmalarda fiyatlarla işsizlik arasındaki teorik, istatistiksel ve ekonometrik ilişkiler ortaya konulmuş olmakla birlikte, ortada henüz bir dağılım diyagramı veya çizim yoktur. İlk istatistiksel dağılım diyagramına A.J. Brown’ın 1955 yılında yayınlanan “The Great Inflation 1939-1951” isimli çalışmasında rastlanmaktadır. Brown bu çalışmasında, 1880-1914 ve 1920-1951 dönemi İngiltere, 1921-1948 dönemi ABD verilerini kullanarak ücret enflasyonu ile işsizlik oranları arasındaki “ters yönlü” ve “doğrusal olmayan” ilişkiyi gösteren dağılım diyagramını çizmiştir. Bununla birlikte, Brown’in çalışmasında bir çizime yer verilmemiştir.

Fiyat düzeyindeki yıllık değişme ile işsizlik oranı arasındaki değiş-tokuş (trade-off) ilişkisinin bir eğri çizilerek gösterimine ise, Paul Sultan’ın 1957 yılında yayınlanan “Labor Economics” isimli ders kitabında rastlanmaktadır.

Bu noktada akla hemen şu soru gelmektedir. Enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişkiyi neden Brown'ın ya da Sultan'ın adıyla anılmamaktadır? Ancak bu sorunun cevabına ilişkin sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için, konuyu Phillips'in çalışmasından ve hemen ardından yapılan ilavelerden sonra ele almak daha yerinde olacaktır.

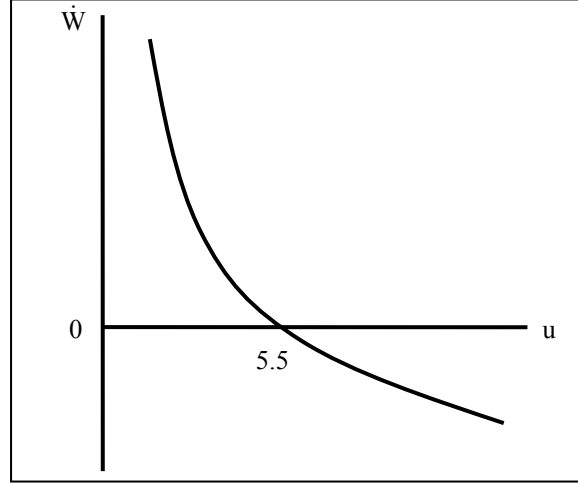
III. A.W.Phillips'in Çalışması

Fiyat değişimleri ile işsizlik ve üretim düzeyi arasındaki ilişkiler konusunda Alban William Phillips tarafından yapılan ilk çalışma "*Stabilization Policy in a Closed Economy*" başlığıyla *Economic Journal*'da yayınlanmıştır. Phillips, bu makalesinde ürün fiyatlarındaki değişim oranı ile üretim düzeyi arasındaki ilişkiye yer vermektedir. Söz konusu değişkenler arasındaki ilişki, faktör piyasalarında ortaya çıkan ve önce faktör fiyatlarını, daha sonra da ürün fiyatlarını etkileyen, türev talep baskısı bağlamında açıklanmaktadır (Phillips, 1954: 307-308). Bekleneceği üzere, bu makalede Phillips'in çizdiği şekil, Phillips Eğrisi şeklinin tersidir.

Benzer değerlendirmeler, yazarın "*Some Notes on the Estimation of Time-forms of Reaction in Interdependent Dynamic Systems*" başlıklı *Economica* (Mayıs 1956) makalesinde ve "*Stabilization Policy and Time-forms Lagged Responses*" başlıklı *Economic Journal* (Haziran 1957) makalesinde de yer almaktadır (Savaş, 1997: 803). Phillips'in pek ses getirmeyen bu makalelerinin aksine, 1958 yılında yayınlanan, "**The Relation between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom: 1861-1957**" adlı makale, oldukça ilgi uyandırmış¹ ve günümüze kadar sürecek olan tartışmaları başlatmıştır.

Phillips bu çalışmasında, işsizlik oranı ile parasal ücretlerdeki değişim oranı arasında, *doğrusal olmayan, ters yönlü ve istikrarlı* bir ilişkinin bulunduğunu ortaya koymuştur. Şekil 1'de Phillips Eğrisi'nin özgün hali gösterilmektedir. Şeklin yatay ekseninde işsizlik oranı (u), dikey ekseninde ise parasal ücretlerdeki değişim oranı (\dot{W}), yer almaktadır.

¹Nitekim, 1960'lı yıllarda Phillips Eğrisi ile ilgili yayımlar öylesine yoğunluk kazanmıştır ki, akademik dergiler bu konuda yeni makalelerin gönderilmemesi konusunda duyurular yapmak zorunda kalmışlardır (Savaş, a.g.e., s. 802).

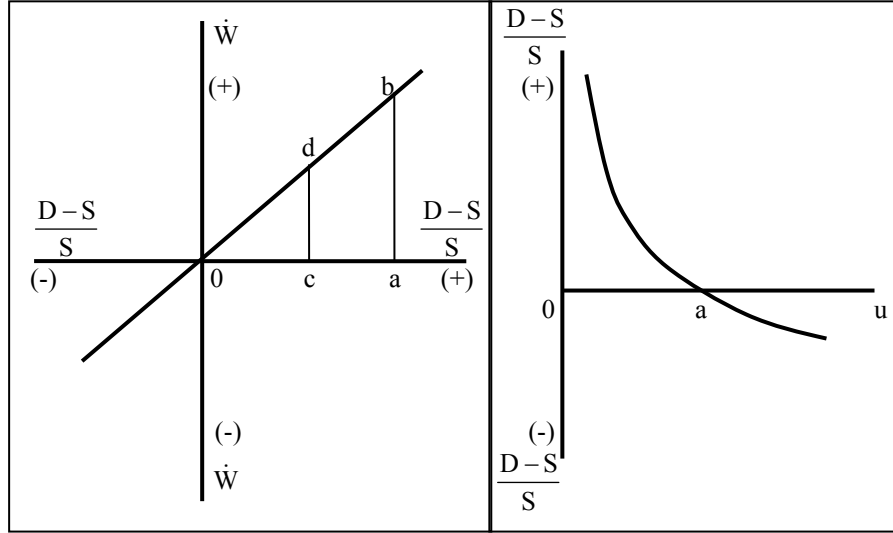
Şekil 1. Özgün Phillips Eğrisi

Phillips Eğrisi'nin yatay eksenini belirli bir noktada kesen ve doğrusal olmayan şeklini iki temel özellik karakterize eder. Bunlardan birincisi, işsizlik oranı friksiyonel düzeyindeyken (%5.5), parasal ücretlerde bir değişimin olmamasıdır. İkincisi ise, işsizlik oranının herhangi bir değerine, parasal ücretlerdeki değişim oranının, iki değerinin karşılık gelmesidir. Daha açık bir ifadeyle, herhangi bir işsizlik düzeyinde, parasal ücretlerde meydana gelecek olan değişim oranı, işsizlik oranı düşerken daha hızlı, işsizlik oranı artarken daha yavaş olacaktır (Phillips, 1958: 290).

Hemen belirtelim ki, daha önce yapılan çalışmalar konusunda yukarıda yer verilen açıklamalardan anlaşılacağı üzere, Phillips'in bu çalışmasındaki yenilik, doğrusal olmayan, ters yönlü ilişkinin varlığının ispatı değildir. Phillips tarafından yapılan katkı, parasal ücretlerdeki değişim oranı ile işsizlik oranı arasındaki bu ilişkinin **istikrarlı** olduğunun ortaya konmasıdır (Frisch, 1977: 1290). Belki daha da ilginç olanı istikrara ilişkin ampirik kanıtın yaklaşık yüz yıllık bir dönemi kapsamasıdır.

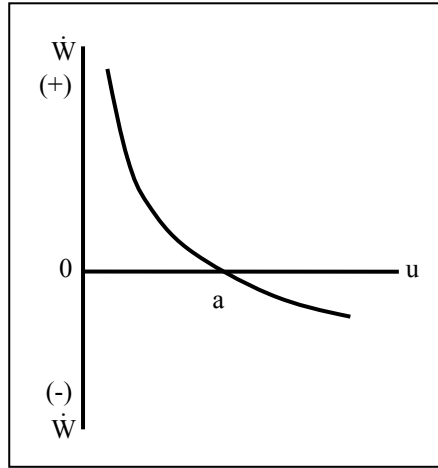
IV. Phillips Eğrisi'nin Teorik Temeli

Phillips'in çalışması, sözkonusu ampirik gücüne karşın, teorik bir temele dayanmaması itibarıyla ciddi bir handikap taşımaktadır. Nitekim, T.Koopmans Phillips Eğrisi için "*teorisiz ölçüm*" nitelemesini yapmaktadır (Frisch, 1989: 21). Phillips Eğrisi modelinin teorik temeline ilişkin en etkili açıklama Richard Lipsey tarafından yapılmıştır. Lipsey, Phillips Eğrisi'ni, iki davranışsal fonksiyondan hareketle türetmiştir. Bunlardan birincisi, emek talebi fazlası ile parasal ücret değişimleri arasındaki doğrusal ilişkiyi; ikincisi de emek talebi fazlası ile işsizlik oranı arasındaki ters yönlü ilişkiyi göstermektedir (Lipsey, 1960: 13-15).

Şekil 2. Emek talebi fazlası ile parasal ücretlerdeki değişme oranı ilişkisi

Şekil 3. Talep fazlası ile işsizlik oranı arasındaki ilişki

Şekil 4. Phillips-Lipsey Modeli

Şekil 2'de parasal ücret değişmelerinin (\dot{W}), emek arzı (S) ve talebi (D) arasındaki fark, yani emek talebi fazlası $[(D-S)/S]$ ile belirlendiği gösterilmektedir. Emek talebinde fazlalık olmadığı zaman, yani işsizlik yokken, parasal ücretlerdeki değişme oranı sıfırdır (0 noktası). Emek talebinde (0a) kadar bir fazlanın ortaya

çıkması halinde, parasal ücretlerde (ab) kadar nispi artış gözlenecektir. Özetle, iki değişken arasında doğrusal bir ilişki söz konusudur.

Şekil 3'te ise emek talebi fazlası ile işsizlik oranı arasındaki ters yönlü ilişki gösterilmektedir. Şeklin dikey ekseninde yer alan $[(D-S)/S]$, talep fazlasını; yatay ekseninde yer alan (u) ise, işsizlik oranını göstermektedir. Şekilden de görüldüğü gibi, talep fazlasındaki bir artış (azalış), işsizlik oranını azaltmaktadır (artırmaktadır). Lipsey, emek talebinde bir fazlalık olmaması için, işsiz sayısı ile açık iş sayısının birbirine eşit olmasını gerektiğini ileri sürerek, (a) kadar da bir geçici işsizlik öngörmüştür.

Şekil 2'deki (\dot{W}) ile $[(D-S)/S]$ arasındaki ilişki veri iken, Şekil 3'teki $[(D-S)/S]$ yerine (\dot{W}) konulduğunda, tek bir işgücü piyasası için Phillips eğrisi elde edilebilir. Lipsey'in elde ettiği bu Phillips eğrisi, Şekil 4'de gösterilmektedir.

Makro Phillips eğrisi de, bireysel fonksiyonların toplamından oluşur (Lipsey, 1960: 12). Özetle, Lipsey'in emek piyasasındaki talep fazlasından hareketle yapmış olduğu bu açıklamalarla, Phillips Eğrisi analizine teorik bir temel kazandırılmış olmaktadır.

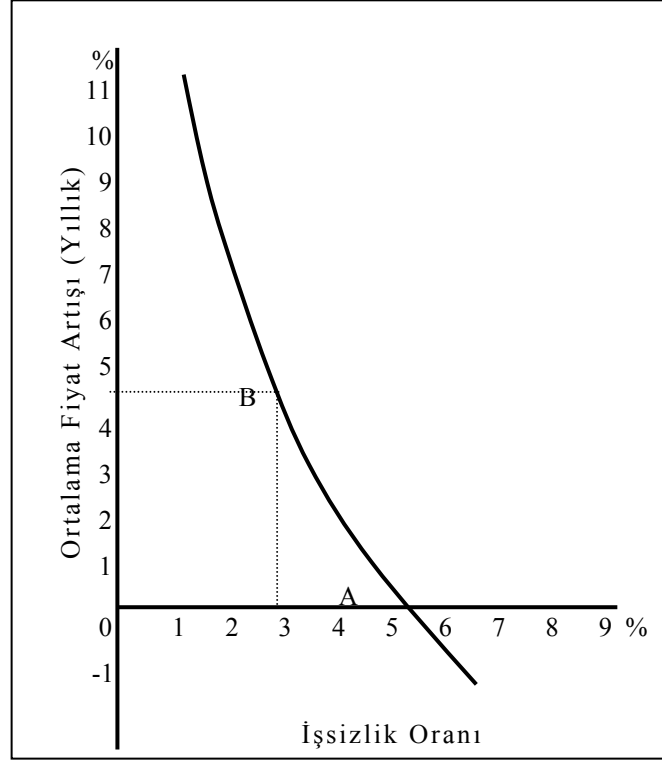
V. Bir İktisat Politikası Aracı Olarak Phillips Eğrisi

Phillips Eğrisi dendiğinde iktisatçıların gözünde canlanan şekil A.W. Phillips'in çalışmasından iki yıl sonra Paul Samuelson ve Robert Solow tarafından çizilmiştir. Yazarlar, parasal ücretlerdeki değişim oranı ile işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi gösteren Phillips Eğrisi'ni, enflasyon oranı ile işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi gösterecek şekilde dönüştürdüler (Samuelson ve Solow, 1960: 192).

Phillips Eğrisi'nde yapılan bu dönüştürme çok basit bir mantığa dayanmaktadır. Hatırlanacağı üzere Phillips, parasal ücretlerin işsizlik oranı düşerken daha hızlı, işsizlik oranı artarken de daha yavaş değiştiğini söylemektedir. Samuelson ve Solow da ortalama fiyat seviyesinin, işsizlik oranı düşük olduğunda yükseleceğini, işsizlik oranı yüksek olduğu zaman da düşeceğini belirterek bu dönüşümü gerçekleştirdiler (Solow, 1982: 43).

Dönüştürülmüş Phillips Eğrisi Şekil 5'te gösterilmektedir. Şekilde yer alan A noktası fiyat istikrarına karşılık gelmektedir. Bu durumun gerçekleşebilmesi için, parasal ücretlerin ABD'nin %2.5 seviyesindeki yıllık verimlilik artış oranından fazla olmaması gereklidir. Şekilden de görülebileceği gibi, fiyat istikrarının maliyeti %5-6 arasında bir işsizlik oranına katlanılmasıdır. B noktası ise işsizlik oranının %3'e düşürülmesi halinde %4.5 seviyesinde bir enflasyona neden olacaktır (Samuelson ve Solow, 1960: 192-193).

Kuşkusuz bu dönüştürmede ilginç olan ilişkinin enflasyon ile işsizlik arasında kurulması değil; Samuelson ve Solow'un (1960: 192) son yirmibeş yıllık ABD verilerinden hareketle çizdikleri Phillips Eğrisi şeklinin altındaki şu ifadedir: **“Bu [Modifiye edilmiş Phillips Eğrisi], işsizlik ve fiyat istikrarının farklı düzeyleri arasındaki tercih menüsünü gösterir”**. Yani, bu modifikasyonu ilginç kılan, Phillips Eğrisi'nin bir iktisat politikası aracına dönüştürülmüş olmasıdır (Frisch, 1977: 1293). Şöyle ki, farklı siyasal partiler enflasyon ve işsizliğin göreceli sosyal zararları konusunda farklı bakış açılarına sahip oldukları için, farklı önceliklere dayanan ekonomik programlarını modifiye edilmiş Phillips Eğrisi temelinde meşrulaştırabileceklerdir.

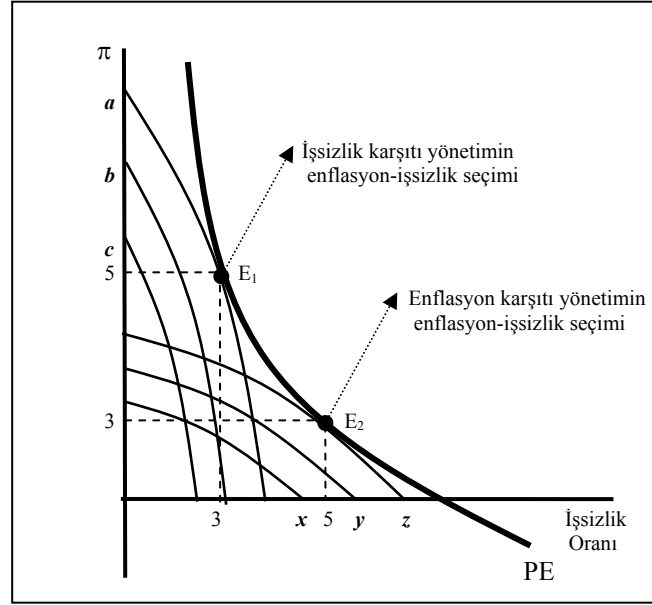

Şekil 5. Samuelson-Solow Tipi Phillips Eğrisi

Bu durumu Şekil 6'dan yararlanarak açıklayabiliriz (Humphrey, 1986: 17). Şeklin dikey ekseninde enflasyon oranı (π), yatay ekseninde ise işsizlik oranı (u) yer almaktadır. İşsizlik karşıtı yönetimin enflasyon-işsizlik tercihinin, enflasyon karşıtı yönetimin enflasyon-işsizlik tercihinin farkını vurgulamak için farklı sosyal zarar eğrileri çizilmiştir. Sosyal zarar eğrileri, farklı yönetimlerin işsizlik ve enflasyona verdikleri ağırlığın farkını vurgulamak için farklı eğimlerle çizilmiştir. Buna göre, daha dik çizilen a , b ve c sosyal zarar eğrileri işsizlik karşıtı yönetimin; daha yatık çizilen x , y ve z sosyal zarar eğrileri ise enflasyon karşıtı yönetimin enflasyon ve işsizliğe verdiği farklı ağırlığı yansıtmaktadır. Phillips Eğrisi (PE), her iki yönetim için de enflasyon-işsizlik tercihinin sınırlarını göstermektedir. Dolayısıyla, yönetimler enflasyon ile işsizlik arasında sadece Phillips Eğrisi'nin sol altında kalan alan içinde kalmak kaydıyla tercih yapabilirler.

Bu çerçevede, işsizlik sorununa enflasyona oranla daha fazla öncelik veren yönetimin tercihini şekilde yer alan E_1 noktası; enflasyon sorununa işsizliğe oranla daha fazla ağırlık veren yönetimin tercihini ise E_2 noktası temsil edecektir. Kuşkusuz bu analiz yoluyla, yönetimler uyguladıkları ekonomi politikalarını meşrulaştırabilecek bir zemin yakalamaktadırlar. Şöyle ki, işsizlik (enflasyon) karşıtı

yönetim, uyguladığı ekonomi politikaları sonucunda 5'e yükselen enflasyonu (işsizliği), işsizliği (enflasyonu) 3'e düşürmenin bedeli olarak açıklayabilecektir.

Şekil 6. Farklı Yönetimler, Farklı Politika Seçimleri

Ekonomi politikalarının uygulanmasının önündeki en önemli engellerden birinin politik olarak uygulanabilir olmama olduğu hususu dikkate alındığında (Persson and Tabellini, 1995a: 279), söz konusu meşrulaştırma zemininin önemi açıkça ortaya çıkacaktır. Gelmiş olduğumuz bu nokta Phillips Eğrisi'nin neden çok yaygın bir kabul gördüğünün açıklanması açısından da son derece önemlidir. Şimdi bu noktayı daha detaylı olarak inceleyebiliriz.

VI. (Neden) Phillips Eğrisi (Neden) Meşhur Oldu?

Hatırlanacağı üzere, A.W.Phillips'ten önce yapılan çalışmalara ilişkin notlarımızı noktalarken enflasyon ile işsizlik arasındaki ters yönlü ilişkiyi gösteren eğriye Brown'ın ya da Sultan'ın adının verilmesi gerektiği iddiasının haklı olup olmadığı tartışmasını ertelemiştik. Çalışmamızın bu kısmında ilk olarak söz konusu tartışmaya ilişkin bir değerlendirme yapacağız. Bununla birlikte, Phillips Eğrisi'nin meşhur olması tartışması iki ayrı nokta açısından da oldukça önemlidir. Şöyle ki, Phillips Eğrisi'nin meşhur olmasına ilişkin nedenlerin tartışılması hem iktisatçıların çalışmalarına yön veren temel eğilimlere hem de iktisat ile siyasetin kesişme alanına ışık tutacak son derece önemli noktaları ortaya çıkaracaktır. Özetle, çalışmamızın bu kısmında iki soru cevaplanacaktır:

- 1) Neden Phillips Eğrisi meşhur oldu?
- 2) Phillips Eğrisi neden meşhur oldu?

İlkin, enflasyon ile işsizlik arasındaki ters yönlü ilişkiyi gösteren eğrinin isim hakkının A.W.Phillips'e ait değil de, A.J. Brown'a veya P. Sultan'a ait olduğu

yönündeki tespitler ile başlayalım. Çalışmamızın “Phillips’ten Önceki Çalışmalar” kısmında belirtildiği üzere, enflasyon ile işsizlik arasındaki **“ters yönlü”** ve **“doğrusal olmayan”** ilişkinin varlığı Phillips’in çalışmasından önce ortaya konmuştur. Ancak, Brown’ın çalışmasında sadece dağılım diyagramına yer verilmiş ve bir eğri çizilmemiştir. Sultan’ın çalışmasında ise bir eğri çizilmiş olmakla birlikte, yazar bu eğrinin varsayımsal olduğunu ifade etmektedir (Humphrey, 1986: 10-11). Bununla birlikte, Phillips tarafından yapılan çalışma, diğer çalışmalardan farklı olarak “ters yönlü” ve “doğrusal olmayan” bu ilişkinin aynı zamanda **“istikrarlı”** olduğunu da ortaya koyan çok güçlü bir istatistiksel dayanağa sahiptir. Nitekim, Samuelson ve Solow’un (1960, 186-187), **“Onun [Phillips’in] bulguları dikkate değerdir”** ve **“Benzeri bir özenli çalışmanın ABD için yapılmamış olması şartıcı ama doğrudur”** şeklindeki ifadeleri bu noktayı son derece açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, Phillips Eğrisi isimlendirmesinin yerinde ve haklı olduğunu söyleyebiliriz.

Peki Phillips Eğrisi neden meşhur olmuştur? Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki Phillips Eğrisi’nin meşhur oluşu, bunun nedenlerini sorgulamaya değer ölçüde sıradışıdır. Nitekim, Monetarist yaklaşımın öncülerinden biri olan A.H.Meltzer, bu durumu sitemkar bir dille şöyle ifade etmektedir (Savaş, 1997: 802-803):

“Ne Phillips ve ne de daha sonraki çalışmalar, yüksek enflasyonun düşük işsizliğe sebep olduğunu göstermiştir. İktisat teorisinde de böyle bir sebep sonuç bağllığının mevcudiyetini gösteren bir kanıt yoktur. Bununla beraber, Phillips eğrisi çok kısa bir zamanda bilimsel dergilerden Cumhurbaşkanlığı masasına kadar sıçramıştır. Bir yeni araştırmanın, hem de sağlam olmamasına rağmen bu kadar kısa bir sürede ve bir çok ülkede iktisat politikası ile ilgili resmi açıklamaların esas haline gelmesine daha önce hiç tanık olunmamıştır.”

Meltzer’in ifadelerinde de açıkça görülen son derece hızlı popüler olma eğilimi iki temel noktaya dayalı olarak açıklanabilir. Bunlardan birincisi, iktisatçıların mesleki alışkanlıkları ile ilgilidir. Şöyle ki, tanınmış iktisatçıların çalışmalarını ve sıklıkla takip edilen dergilerdeki yayınlar iktisatçıların çalışmalarını yönlendiren bir faktördür. Kuşkusuz, Phillips’in makalesinin yayınlandığı *Economica* tanınmış bir iktisat dergisidir. Ayrıca, bir London School of Economics mensubu olarak Alban William Phillips tanınmış bir iktisatçıdır. 1949 yılında, henüz London School’da öğrenci iken geliştirdiği suyla çalışan (hidrolik) iktisat bilgisayarı (MONIAC)², onun tanınması açısından son derece önemli olmuştur. Phillips’in geliştirdiği cihazın önemi, dönemin hakim iktisat yaklaşımına verilen isimlerden birinin “Hidrolik Keyneçilik” olduğu dikkate alındığında daha açık şekilde ortaya çıkacaktır (Coddington, 1976: 1263). Dahası, gerek Phillips Eğrisi analizinin teorik temellerini geliştiren Richard Lipsey gerekse eğriyi modifiye eden Paul Samuelson ve Robert Solow dönemin önde gelen iktisatçılarıdır. Bu iktisatçıların çalışmalarında yine *Economica* ve *American Economic Review* gibi tanınmış dergilerde yayınlanmıştır. Sonraki dönemde Phillips Eğrisi analizi konusunda yapılan çalışmalar da bu tespit ile aynı doğrultudadır.

Diğer yandan, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde görüleceği üzere, Phillips Eğrisi analizinin köşe taşlarını yerleştiren, (P.Samuelson, M.Friedman, E.Phelps, R. Lucas) iktisatçıların hepsi Nobel Ekonomi Ödülü almaya hak kazanmışlardır.

² MONIAC, “Monetary National Income Automatic Computer”ın kısaltmasıdır. Phillips’in geliştirdiği bu analog bilgisayar, su ile çalışmakta ve İngiliz ekonomisinin işleyişini modellemektedir. Su cihazda yer alan tanklar arasında bu tankları birbirine bağlayan borular aracılığıyla dolaşmakta ve paranın ekonomideki dağılımını simule etmektedir.

Üstelik, analizin geliştirilmesine kritik katkılar sağlamamış olsalar bile, Nobel Ekonomi Ödülü'nü almaya hak kazanan J.Tobin gibi diğer iktisatçılar da çalışmalarında Phillips Eğrisi'ne yer vermişlerdir (Tobin, 1972). Garfield'ın (1990: 83) Nobel ödüllü iktisatçıların yayınlarının en çok atıf alan yayınlar olduğu yönündeki tespiti dikkate alındığında, Phillips Eğrisi'nin neden meşhur olduğu sorusuna ışık tutacaktır.

Bununla birlikte, halen karanlıkta kalan bir nokta bulunmaktadır. Söz konusu nokta, Meltzer'den yapılan alıntıda geçen "**Phillips eğrisi çok kısa bir zamanda ... Cumhurbaşkanlığı masasına kadar sızramıştır. Bir yeni araştırmanın, ... bu kadar kısa bir sürede ve bir çok ülkede iktisat politikası ile ilgili resmi açıklamaların esas haline gelmesine daha önce hiç tanık olunmamıştır.**" ifadesidir. İktisat bilimi ile siyasetin kesiştiği bu noktanın analizi, iktisatçılar tarafından önerilen politikaların uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliği açısından son derece kritiktir. Politik İş Çevrimleri konusunda yapılan çalışmalarda bu konuya ilişkin sayısız kanıt ortaya konmaktadır³. Örnek olarak söz konusu literatüre ilk aşamalarda yapılan katkılardan biri olan Hibs modeline kısaca değinebiliriz. Tecrübesiz seçmen ve partizan (ideolojik) parti kombinasyonunu esas alan bu modelde, sol partinin iktidarda bulunması durumunda, işsizlik düzeyinin düşük, enflasyon oranının yüksek; sağ partinin iktidarda bulunması durumunda ise, işsizlik düzeyinin yüksek, enflasyon oranının düşük olacağı ileri sürülmektedir (Hibbs, 1977: 1470). Bu açıdan bakıldığında, işsizlik ve fiyat istikrarının farklı düzeyleri arasında yapılacak tercih seçeneklerini sunan Phillips Eğrisi, siyasal partilere son derece cazip görünecektir. Çünkü, siyasal partiler enflasyonla ya da işsizlikle sonuçlanan ekonomik programlarını, bu durumu bir değiş-tokuş seçeneği olarak sunan Phillips Eğrisi analizine dayanarak meşrulaştırabilirler. Dolayısıyla, ekonomik programları meşrulaştırma aracı olabileme niteliğinin, Phillips Eğrisi analizinin popüler oluşunda etkili olduğu ileri sürülebilir.

Dolayısıyla, enflasyonla işsizlik arasındaki ters yönlü ilişkiye dair güçlü kanıtlar sağlaması; konuya ilişkin çalışmaların iktisatçılarca dikkatle izlenen yayın organlarında yayınlanması; meşhur iktisatçıların çalışmayı kayda değer bulmaları ve konuyla ilgili yayınlar yapmaları ve nihayet politika uygulamalarının meşrulaştırılabileceği bir temel teşkil etmesi yönleriyle Phillips Eğrisi'nin popüler hale gelmesi son derece normaldir.

VII. Beklentilerle Geliştirilmiş Phillips Eğrisi

Phillips Eğrisi'nin enflasyon ile işsizlik arasında istikrarlı bir değiş-tokuş seçeneği olarak sunulan yorumu, akademisyenler ve özellikle politikacılar arasında 60'ların ortalarına kadar genel bir kabul gördü. Ancak, 60'ların ortalarında ABD için yapılan çalışmalarda değiş-tokuş ilişkisinin istikrarlı olmadığı ve Phillips Eğrisi'nin zaman içinde yer değiştirdiği bulgularına ulaşılnca, iktisatçıların konuya ilişkin gündemine söz konusu kaymaları açıklama çabaları yön verdi. İlk aşamada, söz konusu kaymaların Phillips Eğrisi fonksiyonuna verimlilik, karlar ve sendikaların etkileri gibi değişkenlerin ilave edilmesi yoluyla açıklanabileceği ileri sürüldü (Humphrey, 1986: 19). 60'ların sonlarında ise beklentilerin ayarlanmasını vurgulayan daha güçlü açıklamalar yapıldı. Önce E.S.Phelps (1967), daha sonra ise

³Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Erdoğan (2004: 45-83.)

M.Friedman'ın (1968) enflasyonist beklentilerin analize dahil edilmesi halinde Phillips Eğrisi'nin zaman içinde yer değiştireceğini ikna edici bir şekilde açıkladılar.

Ancak, söz konusu açıklama ile birlikte bir başka tartışmanın kapıları aralanmış oldu. Çünkü, E.S.Phelps ve M.Friedman sadece Phillips Eğrisi analizindeki kaymaları açıklamakla kalmadılar, aynı zamanda analize enflasyonist beklentilerin dahil edilmesi halinde, işsizlikle enflasyon arasında uzun dönemli bir değiş-tokuş ilişkisinin mümkün olmayacağını da ileri sürdüler (Phelps, 1967: 255-256 ve Friedman, 1968: 11). Bir başka ifadeyle, Phillips Eğrisi analizinin enflasyonla işsizlik arasında tercih menüsü sunan bir iktisat politikası aracı olarak kullanılmayacağını iddia ettiler.

Gelişmiş ülkelerde 70'li yıllarda yaşanmaya başlayan stagflasyon olgusu ile birlikte Phillips Eğrisi'nin pratik gerçeklikle olan bağı da kopunca, Phelps ve Friedman'ın iddialarının itibarı yükselmiş, geleneksel yorumlama biçimi ise iyice gözden düşmüştür (Mankiw, 1990: 1647). 70'lerin ikinci yarısına gelindiğinde istikrarlı bir Phillips Eğrisi'nin varlığına ve bu çerçevede iktisat politikası geliştirilebileceğine inanan bir iktisatçı bulmak son derece zordur. Bu anlamda, William Poole'un, 1978 yılında düzenlenen "Phillips Eğrisi'nden Sonra: Yüksek Enflasyon ve Yüksek İşsizliğin Kalıcılığı" başlıklı sempozyumun özet ve değerlendirme konuşmasında yaptığı, "Phillips Eğrisi Öldü" gibi bir başlığın sempozyumun içeriğini yansıtmaması açısından daha yerinde olacağı şeklindeki tespiti dikkate değerdir (Poole, 1978: 210). Nitekim Phillips Eğrisi'ni bir iktisat politikası aracına dönüştüren mimarlardan biri olan R. Solow'un şu sözleri de bu tezi açıkça destekler niteliktedir (Klamer, 1985: 136): "**Şunun kayda geçmesini isterim ki – çok kararlı bir Phillips eğrisine olan- eski inancım, 70'lerin verileri karşısında fena halde sarsıldı ve fikrimi değiştirmek zorunda kaldım**". Şimdi, beklentilerin analize dahil edilmesi ile birlikte Phillips Eğrisi analizinin nasıl bir dönüşüm geçirdiğini daha ayrıntılı inceleyelim.

A. Adaptif Beklentiler ve Phillips Eğrisi

Yukarıda kısaca değinildiği üzere, E. Phelps ve M. Friedman beklentilerin analize dahil edilmesi yoluyla Phillips Eğrisi'ndeki kaymaların açıklanabileceğini ileri sürmüşlerdir. Enflasyon beklentilerinin analize dahil edilmesi nedeniyle, Phillips Eğrisi'nin bu versiyonuna *beklentilerle geliştirilmiş Phillips Eğrisi* adı da verilmektedir. Beklentilerle geliştirilmiş Phillips Eğrisi kısaca şu şekilde formüle edilebilir:

$$\pi_t = f(U_t) + \pi^* \quad (1)$$

Bu modifikasyon hem işsizliği ele alışı hem de beklentileri ele alışı itibarıyla geleneksel yaklaşımdan farklılaşmaktadır. Şöyle ki, geleneksel yaklaşımdan farklı olarak, bu modifikasyonda işsizlik oranı (U_t), emek piyasasındaki talep fazlasının bir fonksiyonu olarak değil; doğal işsizlik oranı (U^*) ile fiili işsizlik oranı (U_t) arasındaki farkın bir fonksiyonu olarak formüle edilmektedir:

$$f(U_t) = -\beta(U_t - U^*) \quad (2)$$

Buna göre, mal ve emek piyasalarında bir talep fazlası olduğunda fiili işsizlik oranı doğal işsizlik oranının altında kalacak ve enflasyon yükselecektir. Talep yetersizliği halinde ise işsizlik oranı doğal işsizlik oranını aşacağından enflasyon düşecektir.

Enflasyon beklentileri ise enflasyondaki artış ve düşüşlerle aynı yönde değişecektir. E. Phelps ve M. Friedman, bireylerin enflasyon beklentilerini analize

dahil ederken **uyumcu** (adaptive) **beklentiler hipotezi**'nden hareket etmişlerdir. Bu hipoteze göre, bireyler içinde buldukları döneme ait beklentilerini, geçmiş dönemin tecrübelerinden hareketle oluştururlar. Uyumcu beklentiler hipotezini;

$$\pi^*_t = \theta \pi_{t-1} + (1-\theta) \pi^*_{t-1} \quad (3)$$

şeklinde formüle edebiliriz. Formüldeki, π^*_t , (t) dönemindeki beklenen enflasyon oranını; π_{t-1} , (t-1) döneminde gerçekleşen enflasyon oranını; π^*_{t-1} , (t-1) döneminde beklenen enflasyon oranını göstermektedir. θ ve $(1-\theta)$ ise, bir önceki dönemin beklenen ve gerçekleşen enflasyon oranları arasındaki farkın enflasyon beklentilerine hangi ağırlıkla dahil edildiğini gösteren uyum parametreleridir. Buna göre, beklenen enflasyon oranı, geçmiş dönemdeki, beklenen ve gerçekleşen enflasyon oranlarının ağırlıklı ortalamasıdır. Eğer, gerçekleşen enflasyon, enflasyon beklentilerini aşarsa enflasyon beklentileri yukarı doğru; gerçekleşen enflasyon beklenen enflasyonun altında kalırsa da enflasyon beklentileri aşağı doğru ayarlanacaktır. Bunu da şu şekilde göstermek mümkündür:

$$\pi^*_t = \pi^*_{t-1} + \theta (\pi_{t-1} - \pi^*_{t-1}) \quad (4)$$

Beklentilerle geliştirilmiş Phillips Eğrisi, denklem (2) ve (3), denklem (1)'deki yerlerine konularak şu şekilde formüle edilebilir:

$$\pi_t = \theta \pi_{t-1} + (1-\theta) \pi^*_{t-1} - \beta (U_t - U^*) \quad (5)$$

Denklem (4) ve (5)'ten hareketle şu tespitler yapılabilir:

a) Gerçekleşen enflasyon oranı, beklenen enflasyon oranını aşarsa, fiili işsizlik oranı doğal işsizlik oranının altına inecektir.

b) Gerçekleşen enflasyon oranı, beklenen enflasyon oranının altında kalırsa, fiili işsizlik oranı doğal işsizlik oranının üzerine çıkacaktır.

c) Gerçekleşen enflasyon oranı (π_t) ile beklenen enflasyon oranı (π^*) birbirine eşit olduğunda ise fiili işsizlik oranı, denge veya doğal işsizlik oranında olacaktır (Phelps, 1967: 255 ve Friedman, 1977: 458).

Dolayısıyla, kısa dönemde tek bir Phillips Eğrisi'nin var olduğunu söylemek mümkün değildir. Başka bir ifadeyle, farklı enflasyon beklentileri için farklı kısa dönem Phillips Eğrileri vardır. Yani, beklenen enflasyon oranındaki değişmelere paralel bir şekilde, kısa dönem Phillips Eğrileri de parametrik biçimde kaymaktadır (Phelps, 1967: 255 ve Friedman, 1977: 456-458).

Şekil 7'de adaptif beklentilerle geliştirilmiş Phillips Eğrisi gösterilmektedir. Şeklin dikey ekseninde enflasyon oranı (π), yatay ekseninde ise işsizlik oranı (u) yer almaktadır. Şekildeki A noktası, beklenen ve gerçekleşen enflasyon oranının birbirine eşit olduğu durağan durum dengesini göstermektedir. A noktasında işsizlik oranı, doğal seviyesinde olup %5.5'tir⁴. PE_1 ise sıfır enflasyon beklentisine göre çizilen kısa dönem Phillips Eğrisi'ni göstermektedir.

Şimdi, hükümetin işsizliği doğal oranın altına düşürmek istediğini varsayalım. Phelps ve Friedman'ın analizine göre bu amaca ulaşılabilmesi için gerçekleşen enflasyon oranının beklenen enflasyonu aşması gerekir. Dolayısıyla, hükümetin bu amaca ulaşmak için para arzını fiili enflasyonun beklenen enflasyonu geçmesiyle sonuçlanacak ölçüde yükseltmesi gerekir. Genişletici politikanın talepte meydana

⁴Friedman (1968: 7-9), söz konusu durumu isimlendirmek için “**doğal işsizlik oranı**” kavramını kullanırken, K.Wicksell'in “**doğal faiz oranı**” kavramından esinlendiğini ve tıpkı Wicksell gibi, reel güçleri parasal güçlerden ayırmak amacıyla bu kavramı seçtiğini söylemektedir.

her zaman “geçici” nitelikte bir değiş-tokuş ilişkisi vardır; fakat uzun dönemde kalıcı bir değiş-tokuş ilişkisinden bahsetmek mümkün değildir (Friedman, 1968: 11). O halde, uzun dönemde hükümetlerin yapacağı tercih, enflasyonla işsizlik arasında değil; doğal işsizlik oranı ile daha düşük veya daha yüksek enflasyon oranı arasında yapılacak bir tercihtir. Bir başka ifadeyle, hükümetlerin yapacağı tercih esasen, işsizliği doğal oranın altına düşürmek için sürekli yükselen bir enflasyonun göze alınıp alınamayacağına ilişkindir.

B. Rasyonel Beklentiler ve Phillips Eğrisi

Beklentilerin oluşturulması süreci uyumlu beklentiler hipotezi çerçevesinde değerlendirildiğinde, ekonomik birimlerin sürekli olarak beklenti hatalarını tekrar etme olasılığı da kabul edilmiş olmaktadır. Çünkü ekonomik birimler beklentilerini geçmişe dönük bir şekilde oluşturmaktadırlar. Dolayısıyla, enflasyonun sürekli yükselmesini göze alan bir hükümet, para arzını beklenen enflasyonun fiili enflasyonun altında kalmasını sağlayacak şekilde artırarak işsizliği doğal oranın altında tutmayı başarabilir. Yeni Klasik iktisatçılar bu görüşe katılmamakta ve beklentilerin uyumlu beklentiler hipotezi çerçevesinde analiz edilmesinin mikro iktisadi temeller ile tutarsız olacağını ileri sürmektedirler. Daha açık bir ifadeyle, bir taraftan ekonomik birimlerin üretim ve tüketim gibi kararlarını verirken rasyonel davranış prensibine uydıklarını varsayılırken; diğer taraftan sistematik olarak beklenti hatalarını tekrarladıklarını kabul ederek, beklentilerin oluşturulma sürecinde irrasyonel davrandıklarını düşünmenin bir tutarsızlık olduğunu söylemektedirler. Söz konusu tutarsızlığı ortadan kaldırmak için rasyonel davranış prensibinin beklentilerin oluşturulması sürecine de uygulanması gerektiğini savunmaktadırlar. Bu çerçevede, rasyonel beklentiler hipotezini, “**rasyonel davranış tarzı prensibinin, bilginin elde edilmesi ve işlenmesi ile beklentilerin oluşturulmasına uygulanması**” şeklinde tanımlamak mümkündür (Maddock ve Carter, 1982: 41). Rasyonel beklentiler hipotezi cebirsel olarak şu şekilde ifade edilebilir:

$$\dot{P}_t^e = E(\dot{P}_t | I_{t-1})$$

\dot{P}_t^e , (t) döneminde beklenen enflasyon oranını; $E(\dot{P}_t | I_{t-1})$ ise, beklenen enflasyonun (t-1) döneminde ekonomik birimlerin elindeki bilgi setine bağlı olduğunu ifade etmektedir. Buna göre, rasyonel bireyler beklentilerini oluştururken, sadece geçmiş dönem bilgilerini değil, aynı zamanda içinde bulunulan döneme ait bilgileri de -yani elde edebildikleri tüm bilgileri- kullanarak ve bu bilgileri tutarlı bir iktisadi model çerçevesinde değerlendirerek oluştururlar (McCallum, 1982: 146).

Hemen belirtelim ki, rasyonel beklentiler hipotezi bireylerin tahmin hatası yapmadıklarını değil; yaptıkları hataları düzelttiklerini ifade eder (Stein, 1981: 140). Bunun anlamı, yapılan tahmin hatalarının sistematik olarak tekrar edilmeyeceği; daha teknik olarak, bireylerin sistematik hataları elimine edeceğidir. Dolayısıyla, rasyonel beklentiler hipotezi şunu ifade eder:

$$\dot{P}_t^e = \dot{P}_t + \varepsilon_t$$

kullanılabileceğini ifade etmesinin bu adlandırmada büyük payı bulunmaktadır (Friedman: 1977: 459).

Formüldeki, \dot{P}_t^e , (t) döneminde beklenen enflasyon oranını; \dot{P}_t , (t) döneminde gerçekleşen enflasyon oranını; ε_t ise, tesadüfi hata terimini göstermektedir. Tesadüfi hata terimi sıfır ortalamaya sahip olup, beklentiler oluşturulurken kullanılabilir olan bilgi setiyle arasında bir nedensellik ilişkisi yoktur. Buna göre, eğer eksik bilgilenme yoksa rasyonel bir şekilde oluşturulan beklentilerin tahmin hatası tesadüfi olup, sistematik olarak sapma içermeyecektir (Snowdon, Vane and Wynarczyk, 1996: 191).

Buna karşın R. Lucas'ın, meşhur “**ada hikayesi**”nde ortaya koyduğu gibi, bilgi eksiklikleri ya da gecikmeler nedeniyle, bir değişkenin beklenen değeri ile gerçekleşen değeri arasında farklılık ortaya çıkabilir⁶. Bu durumda, işsizlik oranı doğal oranın altına inebilir ve çıktı tam istihdam seviyesini aşabilir.

İşte, Yeni Klasikler, negatif eğimli kısa dönem Phillips Eğrisi'ni bu çerçevede açıklamaktadırlar. R.E.Lucas'ın (1973: 332-334) rasyonel beklentiler hipotezini temel alarak, 18 ülkenin 1951-1967 dönemine ilişkin verilerinden hareketle yaptığı analizin sonuçları şu şekildedir:

1. ABD gibi fiyatların istikrarlı olduğu ülkelerde, parasal geliri artıran politikaların reel hasıla üzerinde ilk etkisinin büyük olduğu ve bunun enflasyon oranı üzerinde küçük bir etkiyle birlikte ortaya çıktığı görülmektedir. Buna göre, fiyatların istikrarlı olduğu ülkelerde kısa vadeli değiş-tokuş ilişkisinin varlığı açık olmakla birlikte, söz konusu ilişki kullanılmamış olarak kaldığı müddetçe geçerlidir. Çünkü talepteki değişkenlik arttıkça değiş-tokuş ilişkisinin geçerliliği ortadan kalkmaktadır.

2. Arjantin gibi fiyatların değişken olduğu ülkelerde ise, parasal gelirdeki değişikliklerle birlikte aynı zamanda meydana gelen fiyat hareketlerinin bulunduğu ve reel hasıla üzerinde farkedilebilir değişikliklerin ortaya çıkmadığı gözlenmektedir.

Lucas (1973: 333), bu bulguların istikrarlı bir Phillips eğrisinin varlığı ile tutarsız olduğunu ileri sürmekte; sadece işçiler ve firmaların yanıltılarak nisbi fiyatlardaki değişmelerin kendi lehlerine olduğu düşünmeleri halinde, enflasyonun reel hasılayı etkilemesinin söz konusu olabileceğini söylemektedir.

Hemen belirtelim ki, bunu kısa dönem Phillips Eğrisi'ne dayanılarak politika uygulanabileceği şeklinde algılamamak gerekir. Çünkü öngörülme politikalar nedeniyle tahmin hataları ortaya çıksa bile, ekonomik birimler tahmin hatalarını elde ettikleri yeni bilgiler ışığında düzelterekler, yani bu yanılgılarını sürdürmeyecekler ve ekonomi eski denge düzeyine dönecektir. Politikaların öngörülmesi halinde ise, tahmin hatası ne kısa, ne de uzun dönemde söz konusu olacaktır (Barro, 1977: 101). Dolayısıyla, değiş-tokuş ilişkisini kullanmaya dönük bir politika uygulamak yerine;

⁶Ada hikayesi kısaca şöyledir: Bu hikayeye göre, işçiler ve firmalar, aralarında haberleşmenin mükemmel olmadığı bir dizi adada alışveriş yaparlar. Senaryo, fiyatlar genel düzeyini yükselten bir toplam talep artışıyla başlar. Adalar arasında haberleşme mükemmel olmadığı için, fiyatlar genel düzeyindeki (adaların tümündeki) artışları algılayamayan ekonomik ajanlar, kendi adalarında üretilmekte olan ürünün fiyatındaki artışları, nominal değil, reel artışlar olarak yorumlarlar. Üretim ve çalışma kararlarına ilişkin beklentilerini de ellerindeki bu eksik bilgilerden hareketle oluştururlar. Söz konusu kararların, eksik bilgilerle formüle edilen beklentilere göre alınması ise doğal olarak ekonomide dengesizliklere yol açar. Klammer, a.g.e., s. 18-19.

ciddi bir problem olan iş çevrimleri riskinin azaltılmasına çok önemli katkılar sağlayacağı için, fiyat istikrarı hedefini gerçekleştirmeye odaklanmış para ve maliye politikaları izlenmesi daha rasyonel olacaktır (Lucas, 1978: 357).

Yeni Klasik iktisatçıların meşhur simalarından biri olan T.Sargent'ın (1976: 214) şu ifadeleri çalışmanın bu bölümüne ilişkin açıklamaları özetleyici niteliktedir: **"...politikacılar, herhangi bir zaman dilimi süresince, enflasyonla işsizlik arasında güç bir tercihle yüz yüze gelmezler."**

VIII. Phillips Eğrisi'ni Hayata Döndürme Çabaları

Enflasyonun dünya çapındaki yükselme eğilimi 1980'lere gelindiğinde tersine dönmüş, bununla birlikte yüksek oranlı ve kalıcı bir işsizlikle yüzyüze gelinmiştir. 90'lı yıllarda ise, doğal işsizlik oranının %6'ların altına inmesine rağmen enflasyonda kayda değer artışların yaşanmadığı gözlenmiştir. Söz konusu olgular doğal işsizlik oranının fiili işsizlik oranından etkilendiği ve tek bir doğal işsizlik oranından söz etmenin mümkün olmadığı düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Bir başka ifadeyle, fiili işsizlik oranındaki yükselme ve düşüşleri izlediği için farklı zamanlarda farklı doğal işsizlik oranlarının olabileceği ileri sürülmüştür. Dolayısıyla, doğal oran hipotezi çerçevesinde ileri sürülen ve uzun dönemde ekonominin tek bir doğal işsizlik oranı dengesine doğru yöneldiğini ileri süren görüş, yeniden ve daha yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Söz konusu tartışmalar büyük ölçüde Yeni Keynesyen iktisatçılar tarafından yapılan katkılarla desteklendiğinden, bu çerçevede yapılan çalışmalarda Yeni Keynesyen Phillips Eğrisi başlığının kullanıldığı görülmektedir (Bardsen, Jansen, and Nymoen, 2004).

Hemen belirtelim ki, bu tartışmanın izlerini, 1930'lu yıllardaki, dengenin, ekonomik sistemin tarihine bağımlı mı yoksa bağımsız mı olduğu; başka bir deyişle histerik olup olmadığı tartışmalarında bulmak mümkündür. Ne var ki, söz konusu tartışmalar sonucunda, histerezis uzun zaman, yerleşik (mainstream) iktisadın denge istihdam kavramının dışında bırakılmış ve sadece Schumpeter ve Georgescu-Roegen gibi iktisatçılar tarafından savunulagelmiştir (Cross, Hutchinson and Yeoward, 1990: 93).

Histeri etkisinin temel fikri, denge işsizlik düzeyinin, fiili işsizliğin tarihçesine bağlı olmasıdır⁷. Bu hipotezi;

$$U_{Nt} = U_{Nt-1} + a (U_{t-1} - U_{Nt-1}) + b_t$$

şeklinde formüle edebiliriz. Formüldeki, U_{Nt} , (t) dönemindeki doğal işsizlik oranını; U_{Nt-1} , önceki dönemin doğal işsizlik oranını; U_{t-1} , önceki dönemin fiili işsizlik oranını ve b_t ise, doğal oran üzerindeki, tazminat gibi diğer faktörlerin etkisini göstermektedir. Formülde yer alan b_t 'yi sıfıra eşit kabul ederek eşitliği şu şekilde tekrar yazabiliriz:

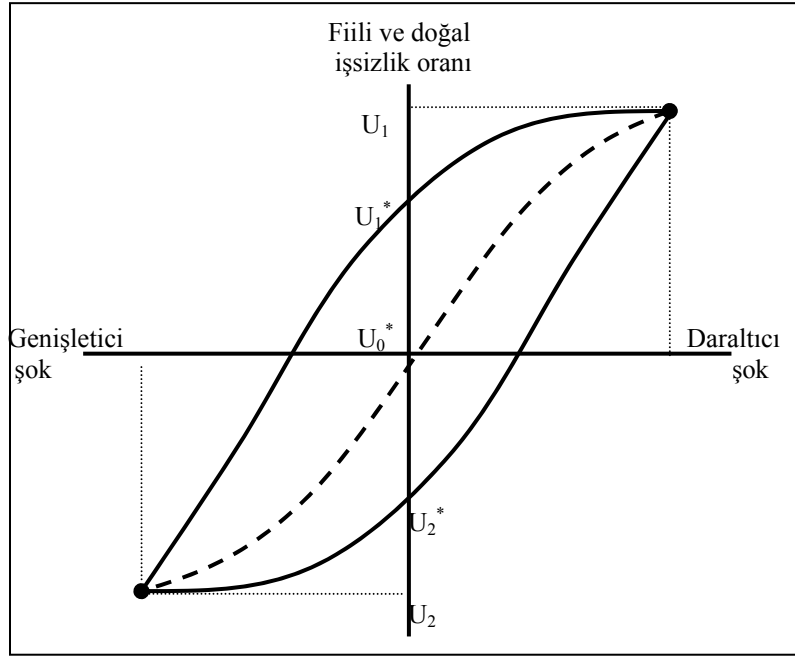
$$U_{Nt} - U_{Nt-1} = a (U_{t-1} - U_{Nt-1})$$

Formülden, $U_{t-1} > U_{Nt-1}$ olduğunda, $U_{Nt} > U_{Nt-1}$ olacağı açıkça görülmektedir. Başka bir ifadeyle, fiili işsizlik oranındaki bir artış, tıpkı bir mıknaş gibi, doğal işsizlik

⁷Fizikten ödünç alınma bir terim olan histerezis'in sözlük anlamı şöyledir: Histerezis i.(fr.hystérésis, gecikme'den) Elektr. Yalıtkanlarda histerezis, bir yalıtkanadaki kutuplaşmanın, elektrik alanının yalnız o andaki şiddetine değil, daha önceki değerlerine de bağlı olması. – Magnetik. içinde indüklemeye alanı, o anda etki eden magnetik alanın şiddetinden başka, mesela daha önce içinde bulunduğu magnetik alanlara da bağlı olan ferromagnetik maddelerin nitelleyici özelliği. Meydan Larousse, Cilt 5, Meydan Yayınevi, 1971, s. 905.

oranını yukarı; bir azalış ise aşağı yönde hareket ettirecektir (Snowdon, Vane, and Wynarczyk, 1996: 324).

Söz konusu ilişkiyi Şekil 8 yardımıyla açıklayabiliriz (Cross, Hutchinson and Yeoward, 1990: 112-113). Şeklin dikey ekseninde yer alan, U_1 ve U_2 fiili işsizlik düzeylerini; U_0^* doğal işsizlik oranını; U_1^* ve U_2^* ise histerezis etkisinin geçerli olması halinde oluşacak doğal işsizlik oranını göstermektedir. Şimdi, ekonomide daraltıcı bir şokun yaşandığını varsayalım. Bu durumda, fiili işsizlik oranı U_1 'e yükselecek, enflasyon oranı ise beklenen düzeyin altında gerçekleşecektir. Doğal oran hipotezine göre, şokun etkisi ortadan kalkınca, denge tekrar doğal işsizlik oranında, yani U_0^* düzeyinde sağlanacaktır. Histeri hipotezine göre ise denge doğal oranın üzerinde, U_1^* gibi bir noktada sağlanır. Genişletici bir şok ise, fiili işsizlik oranını U_2 'ye düşürecek, enflasyon oranı da beklenen düzeyin üzerinde gerçekleşecektir. Doğal oran hipotezine göre, şokun etkisi ortadan kalkınca, denge tekrar U_0^* düzeyinde sağlanacaktır. Histeri hipotezine göre ise denge doğal oranın altında, U_2^* gibi bir noktada sağlanır.

Şekil 8. İşsizlikte Doğal Oran ve Histeri

Şekilden de görüleceği üzere, fiili işsizlik oranı doğal işsizlik oranının altına veya üstüne çıktıktan sonra dengeye dönüş doğal oran hipotezine ve histeri hipotezine göre farklı farklı yollar izlemektedir. Doğal oran hipotezine göre, dengeye dönüş şekilde kesikli çizgiyle gösterilen yolu izleyecektir. Histeri hipotezine göre ise dengeye dönüş, daraltıcı politika uygulandığında, U_1^* 'den geçen, genişletici politika uygulandığında da U_2^* 'den geçen kesiksiz çizgiyle gösterilen yolu izleyecektir. Yani, histeri etkisinin var olması halinde emek piyasası doğal

işsizlik oranının altında (U_2^*) veya üstünde (U_1^*) yer alan bir denge noktasında uzun süre kalabilir.

Blanchard ve Summers (1991: 235) histerezis etkisine yol açarak yukarıda sözü edilen durumların ortaya çıkmasına neden olan faktörlerin “**süre (duration) teorisi**” ve “**içerdekiler-dışardakiler (insider-outsider) teorisi**” çerçevesinde açıklanabileceğini söylemektedirler.

Süre teorisi, bir yıl veya daha fazla devam eden uzun süreli bir işsizliğin, emek talebi ve işsizlerin emek arzı üzerindeki negatif etkisi ile ilgilidir. Şöyle ki; uzun süreli bir işsizlik, iş arayanların motivasyonlarını ve güvenlerini olumsuz etkileyebileceği için, efektif emek arzının azalmasına yol açabilir. Uzun süreli işsiz kalanların yeteneklerinde bir körelme söz konusu olacağı için, bu durum bireylerin istihdam edilebilirliklerini azaltabilir. İşverenlerin, uzun süreli işsizleri düşük kaliteli işçiler olarak görmesi ve bunlara yönelik emek talebini kısıması sonucu, süre etkisi daha da pekişebilir (Graafland, 1991: 155; Flatau, Lewis and Rushton, 1991: 49). İşte, bütün bunların bir sonucu olarak, işsizler iş aramaya ilişkin yaklaşımlarını tekrar gözden geçirebilirler, rezervasyon ücretlerini düşürebilirler ya da daha yoğun bir şekilde iş aramayı tercih edebilirler. Bu durum ise, işsiz bireyin çalışır duruma geçmesi yönünde bir eğilim ortaya çıkaracaktır ki, buna “**pozitif süre bağımlılığı**” adı verilir. Söz konusu durumun tersini ifade eden, “**negatif süre bağımlılığı**”nda ise birey daha uzun süre işsiz olarak kalmayı göze alabilecektir (Flatau, Lewis and Rushton, 1991: 49-50).

Eğer süre etkisi, uzun dönem işsizlerin istihdam edilebilirliğini daha da kötüleştirirse, işsizler ücretlerin belirlenmesi üzerindeki etkilerini iyice kaybedeceklerdir. Bu durum ise, içerdekiler-dışardakiler teorisi çerçevesinde ele alınır (Graafland, 1991: 156). İçerdekiler-dışardakiler teorisine göre, içerideki eğitilmiş işçiler ile dışarıdaki eğitilmemiş işçilerin tam olarak ikamesi mümkün değildir (Greenwald and Stiglitz, 1993: 34). Zira bir taraftan içeridekiler kendilerinin yerine daha düşük ücretli yeni işçilerin alınmasına tepki gösterirken, diğer taraftan yeni işçilerin alınması hem bir eğitim maliyeti hem de işgücü devrinden kaynaklanan olumsuzluklar ortaya çıkarır ki verimlilik bunlardan olumsuz yönde etkilenecektir (Gordon, 1990: 1157). Bu durumu göz önüne alan firmalar daha düşük ücret vererek yeni işçi çalıştırmanın risklerine katlanmak istemezler. Dolayısıyla, işsizlikte histeri etkisi ortaya çıkabilir.

Histeri etkisine neden olan faktörleri açıklamak için geliştirilen bir başka yaklaşım ise “**etkinlik ücretleri teorisi**”dir. Etkinlik ücretleri teorisine göre, kalıcı işsizliğin olması halinde bile firmalar ücretleri azaltmamaktadırlar. Çünkü, firmalar ücretleri düşürdükleri takdirde, emek verimliliğinin azalması, işe ve firmaya bağlılığın zayıflaması, işgücü devrinin artması ve işten kaytarma gibi olumsuzlukların ortaya çıkacağını bilirler ve bu nedenle ücretleri düşürme yoluna gitmezler (Greenwald and Stiglitz, 1987: 124 ve Mankiw, 1990: 1657). Böylece fiili işsizlik uzun bir süre yüksek düzeylerde seyredebilir. Doğal işsizlik oranı fiili işsizlik oranını izleyeceğinden, doğal işsizlik oranı daha yüksek bir düzeyde oluşabilecek, yani işsizlikte histerezis etkisi görülecektir.

Bütün bu açıklamalardan hareketle, fiili işsizlik oranını düşüren (yükselten) ve enflasyonu yükselten (düşüren) genişletici (daraltıcı) bir şokun, uzun dönem işsizliği düşüreceği (yükselteceği) söylenebilir. Daha açık bir ifadeyle, enflasyonla doğal işsizlik oranı arasında bir değiş-tokuş ilişkisinin varlığından söz edilebilir. Böylece,

Yeni Keynesyen iktisatçılar Phelps ve Friedman'ın enflasyonla doğal işsizlik arasında bir değiş-tokuş ilişkisi olmadığı yönündeki analizlerine karşı güçlü bir açıklama getirmiş ve Phillips Eğrisi analizini tekrar hayata döndürmüş olmaktadır.

Hemen belirtelim ki, Yeni Keynesyen iktisatçılar bu açıklamalarına dayanarak 60'ların geleneksel *ince-ayarıcı*, *aktivist* toplam talep politikalarına geri dönülmesi gerektiğini önermezler. Bunun yerine, makro düzeyde *kaba-ayarıcı* (coarse-tuning), detaya girmeyen ve genelde kurala dayalı politikaları; mikro düzeyde ise kurumsal reformlara dönük politikaları önerirler. Örneğin, emek piyasasında kalıcı işsizliğin ortadan kaldırılmasını sağlamaya yönelik olarak:

- İş güvenliği yasalarının istihdam ve işgücü devir maliyetlerini azaltacak şekilde yumuşatılması,
- Endüstriyel ilişkilerin grev olasılığını düşürecek şekilde reforme edilmesi,
- İşsizlik sigortası sisteminin iş aramayı teşvik edecek şekilde yeniden düzenlenmesi,
- İşçilerin işsiz kaldıkları süre zarfında nitelik kaybına uğramalarını engelleyecek çalışma programlarının yapılması,
- Kardan pay alma gibi düzenlemelerle ücret esnekliğinin artırılması,

gibi politikalar önermektedirler (Snowdon, Vane and Wynarczyk, 1996: 326-327).

Buna göre, Yeni Keynesyenler enflasyonla doğal işsizlik arasında bir değiş-tokuş olacağını ispatlamış olmakla birlikte, bu ilişkinin kullanılabilmesi veya toplam talep politikalarıyla yönetilebilirliği konusundaki görüşleri itibarıyla Phelps ve Friedman'dan ciddi bir farklılık göstermedikleri ileri sürülebilir. Bu yaklaşım ilk bakışta anlaşılabilir gibi gözükmemektedir. Şöyle ki, Yeni Keynesyenler tarafından geliştirilen açıklamalar işsizliğin uzun süre doğal oranın altında kalabileceğini göstermekte olduğuna göre hükümetlerin aktivist politikalar uygulamalarını beklemek yerinde olacaktır. Bu noktada Yeni Keynesyenlerin neden aktivist müdahaleden yana olmadıklarını sorgulamak gerekmektedir. Sorunun cevabı "hükümetlerin aktivist politikalar uygulamalarını beklemek gerekir" ifadesinde gizlidir. Bu soruyla birlikte makro iktisadi politikanın yönetimi bir tekrarlanan oyunlar veya bir dinamik analiz problemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

IX. Phillips Eğrisi Analizi ve Tekrarlanan Oyunlar

İktisat teorisi ve politikası alanında son dönemde yaşanan gelişmelerin önemli bir eğilimi de oyun teorisine dayalı modellerin artan sofistikasyonudur. Oyun teorisine dayalı modellerin gelişimine paralel olarak, makro iktisadi politikanın yönetimine ilişkin anlayış da radikal bir şekilde değişmiştir (Fischer, 1994: 263). Makro iktisadi politikanın yönetimini tekrarlanan oyunlar çerçevesinde değerlendirdiğimizde veya dinamik analiz yaptığımızda Phillips Eğrisi analizi çerçevesinde geliştirilen yorumlar, yeniden gözden geçirilmek durumunda kalmaktadır. Bu anlamda F.E.Kydland ve E.C.Prescott tarafından 1977 yılında yapılan "Rules Rather Than Discretion: The Inconsistency of Optimal Plans" isimli çalışma bir dönüm noktası olmuştur. Kydland ve Prescott'a göre (1977: 35), ekonomik ajanların cari dönemdeki kararları, kısmen de olsa gelecekteki politika eylemlerine bağlı ise, ortaya çıkacak zaman tutarsızlığı problemi nedeniyle optimal kontrol teorisi ekonomik planlama için elverişli bir araç olamaz.

Zaman tutarsızlığı kavramı, özel sektör ajanları para otoritelerince açıklanan kuralın takip edileceğini bekledikleri zaman, otoritelerin kuraldan cayma eğilimlerini ifade etmektedir (Barro and Gordon, 1983: 599). Buna göre, (t) döneminde belirlenen optimal politika ile (t+n) döneminde yeniden belirlenen optimal politika birbirinden farklı ise, (t) döneminde belirlenen optimal politika zaman tutarsız ve dinamik olarak tutarsızdır (Fischer, 1995: 57). (t) dönemi ile (t+n) dönemi arasındaki farklılığın nominal ücret sözleşmeleri olduğunu kabul edelim. Buna göre, eğer merkez bankası istihdamı yükseltmek istiyorsa, sözleşmeler imzalanmadan önce -(t) döneminde- düşük enflasyon politikası ilan edip, sözleşmeler imzalandıktan sonra -(t+n) döneminde- yüksek enflasyon politikası izler. Böylece, parasal bir sürpriz yaratarak reel ücretleri düşürür ve istihdamın artmasını sağlar (Kydland and Prescott, 1977: 35-55). Benzer durumlar bütçe açıklarının finanse edilmesi (Calvo, 1978: 73-95) ve ödemeler dengesi açıklarının kapatılması amaçlarıyla da ortaya çıkabilir.

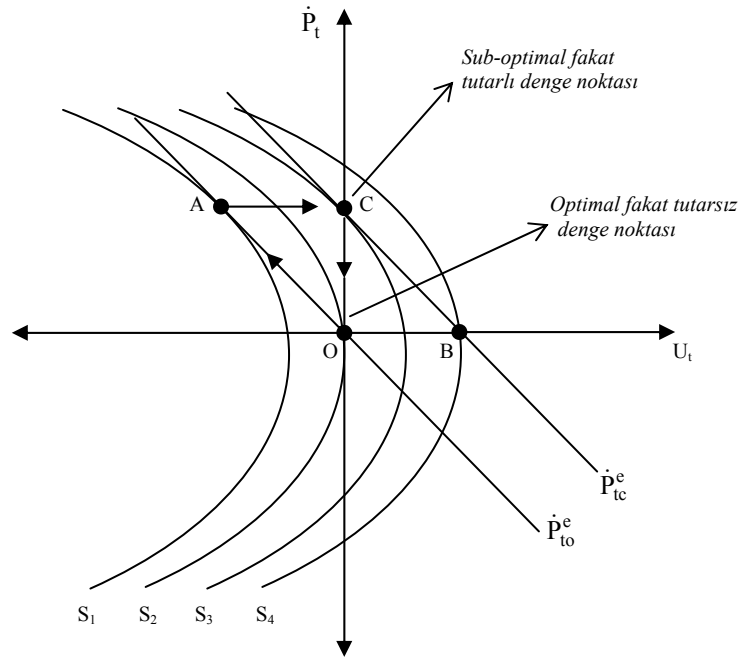
Merkez bankasının söz konusu amaçları sürekli olarak gerçekleştirmesi için, özel sektör ajanlarının beklentilerini geçmişe dönük bir şekilde oluşturmaları ve böylece sistematik olarak tahmin hatalarını devam ettirmeleri gerekir. Oysa, özel sektör ajanları ile merkez bankaları arasında oynanan bu oyun bir defaya mahsus olmayıp, tekrarlanan bir oyundur. Dolayısıyla özel sektör ajanları merkez bankasının politika stratejilerini öğrenirler. Başka bir ifadeyle, merkez bankasının amaç fonksiyonunu hızla öğrenecek olan özel sektör ajanları, artık sözleşmelerini imzalarken, aldatılmaları olasılığını da dikkate alacaklardır. Böylece, merkez bankasının izlediği supriz yaratmaya dönük politikalar işsizlikte hiç bir azalma sağlamayacak ve sadece daha yüksek bir enflasyonla sonuçlanacaktır (Kydland and Prescott, 1977: 39).

Şekil 9'da merkez bankası ile özel sektör ajanları arasındaki oynanan tekrarlanan oyunlar Phillips Eğrisi analizi çerçevesinde incelenmektedir. Modele göre, merkez bankası enflasyon oranını belirleyebilmekte, ancak Phillips Eğrisi'nin pozisyonu ekonomik ajanların enflasyonist beklentilerine bağlıdır. Şekilde yer alan \dot{P}_{to}^e ve \dot{P}_{tc}^e farklı enflasyon beklentilerine göre çizilmiş iki farklı Phillips Eğrisi'ni; S_1 , S_2 , S_3 , ve S_4 kayıtsızlık eğrileri ise merkez bankasının sosyal amaç fonksiyonlarının dış hatlarını göstermektedir. Enflasyon ve işsizliğin "kötü" olduğu veri iken; $S_1 > S_2 > S_3 > S_4$ 'dür. O ve C, ekonomik ajanların enflasyonu doğru bir şekilde tahmin ettikleri ($\dot{P}_t = \dot{P}_t^e$) ve işsizliğin doğal oranda ($U_t = UN$) olduğu noktalardır. Dolayısıyla, dikey eksen üzerinde yer alan bütün noktalar potansiyel denge noktalarıdır. Kayıtsızlık eğrileri, optimal dengenin O noktasında gerçekleştiğini göstermektedir ki, bu noktada, (t) dönemindeki, gerçekleşen enflasyon oranı (\dot{P}_t) sıfıra; gerçekleşen işsizlik oranı (U_t) ise doğal işsizlik oranına (UN) eşittir.

Ekominin başlangıçta S_3 kayıtsızlık eğrisi ile \dot{P}_{tc}^e enflasyon beklentisine göre çizilen Phillips eğrisinin teğet oldukları C noktasında dengede olduğunu kabul edelim. C noktasındaki denge zaman tutarlı fakat suboptimal bir denge noktasıdır. Bu durumda merkez bankası, ekonomiyi optimal denge pozisyonuna getirmek için (O noktası), para arzının büyüme oranının azaltılmasıyla gerçekleştirilecek olan sıfır enflasyon hedefini açıklarlar. Özel sektör ajanları, merkez bankasına güvenirlerse,

enflasyon beklentilerini revize ederek, \dot{P}_{tc}^e 'den \dot{P}_{to}^e 'a düşüreceklerdir. Bu durumda, Phillips Eğrisi aşağı doğru kayacağından, yeni denge O noktasında oluşacaktır.

Ancak, özel sektör ajanları enflasyonist beklentilerini açıklanan politikaya göre revize ettikten sonra, merkez bankası için başlangıçta açıklanan düşük enflasyon politikası zaman tutarsız olacaktır. Şöyle ki merkez bankası açıkladığı politikadan cayar ve yüksek enflasyon politikası izlerse, ekonomi S_1 kayıtsızlık eğrisi üzerindeki A noktasında dengeye gelir. Bu noktada, işsizlik doğal oranın altında olduğu için, A noktasındaki denge, O noktasındaki dengeden daha yüksek bir refahı temsil eder.

Şekil 9: Zaman Tutarsızlığı ve Phillips Eğrisi

Bununla birlikte, işsizlik oranının doğal oranın altında, enflasyon oranının ise beklenen enflasyon oranından yüksek olduğu, A noktasındaki denge sürdürülebilir değildir. Rasyonel ajanlar, para otoriteleri tarafından yanıltıldıklarını kısa sürede anlayacaklar ve ekonomi C noktasındaki, zaman tutarlı ve fakat suboptimal denge noktasına geri dönecektir. Buna göre, Phillips Eğrisi ilişkisini kullanarak işsizlik oranını doğal oranın altına indirmeye yönelik politikalar, uzun dönemde bu amaca ulaşamayacak ve enflasyonda yükselmeye sonuçlanacaktır.

Diğer taraftan, bu analiz daha ileri bir sonuç çıkarmaktadır. Şöyle ki, bu analize göre güvenilirliğini kaybeden bir merkez bankası zaman tutarlı bir politika izlerse enflasyon düşmekte; fakat ilk safhada enflasyon beklentileri düşmediği için işsizlik doğal oranın üzerinde kalmaktadır. Şekilde B noktası ile gösterilen bu durum, güvenilirlik kaybının enflasyonu düşürme maliyetlerini yükselteceğini ifade etmektedir.

Görüldüğü üzere, zaman tutarsızlığı problemi perspektifinden bakıldığında, Yeni Keynesyen İktisatçılar'ın fiyat/hasıla etkileşimine ilişkin analizlerinin para politikası yapımcılarının amaç fonksiyonuna dahil olması halinde enflasyonist bir sapmanın ortaya çıkacağı açıktır. Zira rasyonel özel sektör ajanları beklentilerini oluştururken, para otoritesinin hasılayı istikrara kavuşturmaya yönelik güdüsünü ve bu noktada kuraldan cayma ihtimalini dikkate alacaklardır. Bu durumda ise enflasyonu düşürme veya enflasyonist eğilimleri engelleme maliyetleri artacaktır. Enflasyonun büyümeyi olumsuz etkilediği (Fischer, 1994: 272-276) son derece açık olduğuna göre, Yeni Keynesyen fiyat/hasıla etkileşimi argümanlarına dayanılarak, hasılanın istikrara kavuşturulmasının para politikasının refah artırıcı bir amacı olması gerektiği ileri sürülemez. Tersine, zaman tutarsızlığı probleminden kaçınmak için para politikasının uzun dönemde fiyat istikrarını sağlama amacıyla ve kurala dayalı olarak uygulanması için bir gerekçe olarak görülebilir (Archer, 1995: 254). Böylece, Yeni Keynesyen iktisatçıların neden ince ayarlı ve aktivist toplam talep yönetimi politikalarını değil de kurala dayalı politikaları savundukları da açıklık kazanmış olmaktadır.

X. SONUÇ

A.W.Phillips'in daha sonra kendi adıyla anılacak olan eğrisi, ortaya atıldığı günden beri rakip iktisat ekollerinin en çok tartışageldikleri konulardan biri olmuştur. Tartışmaların tarihsel gelişimi incelendiğinde, Phillips Eğrisi analizi tarihinin üç ana döneme ayrılarak yazılabileceği görülmektedir. Bunlardan birincisi, geleneksel dönemdir. Geleneksel dönem, Keynesyen yaklaşımın hem akademik çevrelerde hem de uygulamacılar arasında hakim paradigma olduğu, 50'li yılların sonlarından 60'ların sonlarına kadar olan dönemi kapsar. Bu dönemde üç önemli kilometre taşı yer almaktadır. Bunlardan birincisi, A.W. Phillips'in parasal ücretlerdeki değişme oranı ile işsizlik oranı arasındaki ters yönlü ilişkinin istikrarlı olduğunu ortaya koymasıdır. İkincisi, R. Lipsey'in işgücü piyasasındaki talep fazlasından hareketle, teoriz ölçüm olarak nitelenen, Phillips eğrisine teorik temel kazandırmasıdır. Üçüncüsü ise, P. Samuelson ve R. Solow'un Phillips eğrisini, iktisat politikası üretenele, politik programlar oluşturabilecekleri, alternatif işsizlik ve enflasyon oranlarını içeren bir araç haline dönüştürmesidir. İkinci dönem ise "Doğal orana karşı histerezis etkisi" başlığı altında toparlanabilir. Bu dönemdeki çalışmaların bir tarafında adaptif beklentilerle geliştirilmiş Phillips Eğrisi ve/veya doğal oran hipotezini ileri süren M. Friedman ve E.S. Phelps ile bu yazarların argümanlarını rasyonel beklentiler hipotezi çerçevesinde geliştiren R. Lucas'ın çalışmaları yer almaktadır. Tartışmanın diğer tarafında ise Yeni Keynesyen iktisatçılar tarafından yapılan çalışmalarla desteklenen histerezis etkisi yer almaktadır. Üçüncü dönem ise, Phillips Eğrisi analizi tartışmasının politika yapımcılarla özel sektör ajanları arasında oynanan dinamik bir oyun çerçevesinde ele alındığı modern çalışmaları içermektedir. Bu çalışmalar ise, enflasyon ve işsizlik ilişkisine dair tartışmaları F.E. Kydland ve E.C. Prescott tarafından geliştirilen zaman tutarsızlığı veya dinamik tutarsızlık problemi çerçevesinde ele almaktadır.

Söz konusu tartışmalardan çıkarılabilecek dersler şöyle sıralanabilir:

a) Makro iktisadi politikanın yönetimine ilişkin inceleme başlıklarının sadece az bir kısmında Phillips Eğrisi analizine ve/veya bu konudaki tartışmalara yer vermeden çalışma yapılabilir. Bu açıdan bakıldığında Phillips Eğrisi'nin tarihi incelendiğinde büyük ölçüde makro iktisadi politikanın yönetimine ilişkin

literatürün gelişimi de izlenebilmektedir. Dahası, “tek derste makro iktisadi politikanın yönetimi” başlıklı uzun bir makale veya kitapçık yayınlanacak olsaydı, bunu başarmanın en uygun yolu Phillips Eğrisi analizini odak noktası olarak seçmek olurdu.

b) Ücret-fiyat yapışkanlığı, asimetric bilgi ve eksik rekabet koşulları gibi faktörler nedeniyle enflasyon ile işsizlik arasında gerek kısa gerekse uzun dönemde istatistiksel olarak ters yönlü bir ilişkisi söz konusudur. Fakat, enflasyon ve işsizlik arasındaki bu ters yönlü istatistiksel ilişkinin bir değiş-tokuş ilişkisi olarak algılanması ve bu ilişkinin kullanılmasına yönelik politikalar uygulanması halinde, beklentilerin ayarlanması sonucu, Phillips Eğrisi uzun dönemde iyi bir istatistiksel ölçüm olma niteliğini kaybetmektedir. Diğer bir ifadeyle, enflasyonla işsizlik arasındaki değiş-tokuş ilişkisi sadece geçici nitelikte olup kalıcı değildir. Dolayısıyla, politikacıların uzun dönemde enflasyon ile işsizlik arasında bir seçim yapma şansı yoktur. Uzun dönemde tercih doğal işsizlik oranı ile düşük enflasyon veya doğal işsizlik oranı ile yüksek enflasyon arasındadır.

d) Phillips Eğrisi'nin kısa dönemli değiş-tokuş ilişkisine dayanarak politika üretmek, yaratacağı zaman tutarsızlığı ve güvenilirlik problemi nedeniyle daha maliyetli sonuçlar doğurur. Dolayısıyla, makro iktisadi politikanın yönetimi meselesi özel sektör ajanları ve politika yapıcılar arasında oynanan tekrarlanan bir oyun olarak değerlendirilmeli ve bu çerçevede güvenilirliğin sağlanması başarının vazgeçilmez bir ön koşulu olarak görülmelidir.

Yarım yüzyıllık tartışmanın öğrettiği bir başka sonuç ise şimdilik üzerinde büyük ölçüde uzlaşılmış gibi görünen bu başlıkların yakın bir gelecekte tekrar tartışmaya açık hale geleceği ve bu tartışmayı başlatan iktisatçı ya da iktisatçıların Nobel Ekonomi Ödülü almaya layık görüleceğidir.

KAYNAKLAR

- Archer, David (1995). “Some Reflections on Inflation Targets,” **Targeting Inflation**. (A Conference of Central Banks on the Use of Inflation Targets Organized by the Bank of England), Ed by Andrew G. Haldane, England, Bank of England Publications, 1995, ss. 246-264.
- Bardsen, Gunnar, Eilev S. Jansen, and Ragnar Nymoen (2004). “Econometric Evaluation of the New Keynesian Phillips Curve” **Oxford Bulletin of Economics and Statistics**, (66), ss. 671-686.
- Barro, Robert J. (1977) “Unanticipated Money Growth and Unemployment in the United States.” *American Economic Review*. Vol. 67. No. 2. March, ss. 101-115.
- Barro, Robert J. and David B. Gordon (1983). “A Positive Theory of Monetary Policy in a Natural Rate Model” **Journal of Political Economy**. Vol. 91, No. 4, ss. 589-610.
- Blanchard, Oliver J. and Lawrence H. Summers (1991). “Hysteresis in Unemployment.” (İç.) Mankiw and Romer. *New Keynesian Economics*. Cilt II. MIT Press. USA. 1991.
- Chrystal, K. Alec and Simon Price (1994). **Controversies in Macroeconomics**. Harvester Wheatsheaf. New York.

- Coddington, Alan (1976) "Keynesian Economics: The Search for First Principles," **Journal of Economic Literature**, Vol. 14, No. 4, (December), ss. 1258-1273.
- Cross, Rod, Harold Hutchinson and Serena Yeoward (1990). "The Natural Rate, Hysteresis, and Duration Composition of Unemployment in the U.S." *Quarterly Journal of Business and Economics*. Vol. 29. No. 2. Spring, ss. 89-116.
- Flatau, Paul, Phillip E.T.Lewis and Allison Rushton (1991). "The Macroeconomic Consequences of Long-Term Unemployment." *The Australian Economic Review*. No. 102. Fourth Quarter. ss. 48-56.
- Fischer, Stanley (1994). "Modern Central Banking," **The Future of Central Banking: The Tercentenary Symposium of the Bank of England**. Ed. by Forrest Capie et al., Cambridge, Cambridge University Press, ss. 262-308.
- _____ (1995) "Dynamic Inconsistency, Cooperation, and the Benevolent Dissembling Government," **Monetary and Fiscal Policy (Volume 1: Credibility)**, Ed by Torsten Persson and Guido Tabellini, 2nd Ed., London, The MIT Press, 1995, ss. 57-72.
- Calvo, Guillermo A. (1978) "On the Time Consistency of Optimal Policy in a Monetary Economy," **Monetary and Fiscal Policy (Volume 1: Credibility)**,. Ed by Torsten Persson and Guido Tabellini, 2nd Ed., London, The MIT Press, 1995, ss. 73-95.
- Erdoğan, Seyfettin (2004) **Politik Konjonktür Hareketleri Teorisi Perspektifi ile Siyaset-Ekonomi İlişkileri**, Değişim Yayınları. İstanbul.
- Friedman, Milton (1968). "The Role of Monetary Policy." **American Economic Review**. Vol. 58. March. ss. 1-17.
- _____ (1977) "Nobel Lecture: Inflation and Unemployment." **Journal of Political Economy**. Vol. 85. No. 3. June. ss. 451-472.
- Frisch, Helmut. (1977) "Inflation Theory 1963-1975: A Second Generation Survey." **Journal of Economic Literature**. Vol. 15. No. 4. December, ss. 1289-1317.
- _____ (1989) **Enflasyon Teorileri**. çev. Ertan Oktay ve Aslan Yiğidim. Elif Matbaacılık. Ankara.
- Garfield, Eugene (1990). "Who Will Win the Nobel Prize in Economics? Here's a Forecast Based on Citation Indicators" **Current Contents**, Number 11, March 12, ss. 83-87.
- Graafland, J.J. (1991) "On The Causes of Hysteresis in Long-Term Unemployment in The Netherlands." **Oxford Bulletin of Economics and Statistics**. Vol. 53. No. 2. ss. 155-170.
- Greenwald, Bruce and Joseph Stiglitz (1987). "Keynesian, New Keynesian and New Classical Economics", **Oxford Economic Papers**. Vol. 39. ss. 119-132.
- Greenwald, Bruce and Joseph Stiglitz (1993). "New and Old Keynesians", **Journal of Economic Perspectives**. Vol. 7. No. 1. ss. 23-44.
- Gordon, Robert J. (1990). "What Is New-Keynesian Economics?", **Journal of Economic Literature**. Vol. 28. ss. 1115-1171.
- Hibbs, Douglas A. (1977) "Political Parties and Macroeconomic Policy," **American Political Science Review**. Vol. 71, 1977, ss. 1467-1487.

- Humphrey, Thomas M. (1986). **From Trade-offs to Policy Ineffectiveness: A History of the Phillips Curve**. Federal Reserve Bank of Richmond Publication. Virginia.
- Klamer, Arjo (1985). **The New Classical Macroeconomics**. 2nd Ed. Whitstable Litho Ltd. Great Britain.
- Kydland, Finn E. and Edward C. Prescott (1977). "Rules Rather than Discretion: The Inconsistency of Optimal Plans" (in) **Monetary and Fiscal Policy (Volume 1: Credibility)**, Ed by Torsten Persson and Guido Tabellini, 2nd Ed., London, The MIT Press, ss. 35-55.
- Lipsey, Richard G. (1960) "The Relation between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1862-1957: A Further Analysis." **Economica**. Vol. 27. No. 105. ss. 1-31.
- Lucas, Robert E. Jr. (1973). "Some International Evidence on Output-Inflation Tradeoffs," **American Economic Review**, Vol. 63, No. 3, June. ss. 326-334.
- _____ (1978), "Unemployment Policy," **American Economic Review**, Vol. 68, No. 2, May. ss. 353-356.
- Maddock, Rodney and Michael Carter (1983). "A Child's Guide to Rational Expectations." **Journal of Economic Literature**. Vol. 20. No. 1. March, ss. 39-51.
- Mankiw, Gregory (1990). "A Quick Refresher Course in Macroeconomics." **Journal of Economic Literature**. Vol. 28. No. 4. December, ss. 1645-1660.
- Mc Callum, Bennett T. (1982). "Rational Expectations," (in) Ed. Martin N. Baily and Arthur M. Okun. **The Battle Against Unemployment and Inflation**. 3rd Ed. Norton & Company. New York, ss. 144-152.
- Meydan Larousse. Cilt 5. Meydan Yayınevi. 1971.
- Persson, Torsten and Guido Tabellini (1995). "Designing Institutions for Monetary Stability," (in) **Monetary and Fiscal Policy (Volume 1: Credibility)**, Ed by Torsten Persson and Guido Tabellini, 2nd Ed., London, The MIT Press, 1995, p. 279.
- Phelps, Edmund (1967). "Phillips Curves, Expectations of Inflation and Optimal Unemployment Over Time." **Economica**. Vol. 34. No. 135. August. ss. 254-281.
- Phillips, A.W. (1954) "Stabilization Policy in a Closed Economy." **Economic Journal**. June. ss. 290-323.
- _____ (1958) "The Relation between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom: 1861-1957." **Economica**. Vol. 25. November. ss. 283-299.
- Poole, William (1978). "Summary and Evaluation," in **After The Phillips Curve: Persistence of High Inflation and High Unemployment**, Proceedings of a Conference held at Edgartown, in June. Federal Reserve Bank of Boston Conference Series No. 19. ss. 210-215.
- Samuelson, Paul A. and Robert M. Solow (1960). "Problem of Achieving and Maintaining a Stable Price Level: Analytical Aspects of Anti-Inflation Policy." **American Economic Review**. Vol. 50. No. 2. May. ss. 177-194.
- Sargent, Thomas (1976). "A Classical Macroeconometric Model," **Journal of Political Economy**, Vol. 84, No. 2, ss. 207-238.
- Savaş, Vural (1997). **İktisatın Tarihi**. Liberal Düşünce Topluluğu Yayını. İstanbul.

- Snowdon, Brian, Howard Vane and Peter Wynarczyk (1996). **A Modern Guide to Macroeconomics**. 3rd Ed. Edward Elgar Publishing Company. UK.
- Solow, Robert M. (1982) “The Citizen’s Guide: The Trade-Off View.” (İç.) Ed. Martin N.Baily and Arthur M.Okun. **The Battle Against Unemployment and Inflation**. 3rd Ed. Norton&Company. New York.
- Stein, Jerome (1981). “Monetarist, Keynesian, and New Classical Economics.” **American Economic Review**. Vol. 71. No. 2. May. ss. 139-144.
- Tobin, James (1972). “Inflation and Unemployment” **American Economic Review**. March. 62 (1). ss. 1-18